

Проблеми и решения за справяне със замърсения от твърди битови горива въздух

Инж. Деян СТОЙНЕВ, инж. Тони КРЪСТЕВ, инж. Валентин ЧАМБОВ - Изпълнителна агенция по горите

На 16 ноември 2018 г. в Народното събрание бе гласуван на първо четене Проект на Закона за изменение и допълнение на Закона за чистотата на атмосферния въздух, като с нова разпоредба в преходните и заключителните разпоредби на Закона в шестмесечен срок от влизането му в сила Министерството на земеделието, храните и горите трябва да разработи наредба за изискванията за дървесината, която се използва за битово отопление. Част от предложените промени са резултат от изработения Проект на Националната програма за подобряване на качеството на атмосферния въздух (2018-2024 г.). Документът е разработен от екип на Световната банка за оказване на консултантска подкрепа на Министерството на околната среда и водите, като при подготовката му са проведени редица срещи с институциите и организациите, имащи отношение към качеството на атмосферния въздух, включително и с Изпълнителната агенция по горите.

В хода на проведените срещи и при изготвянето на становище за постъпилния за разглеждане Проект на решение на Министерския съвет за одобряване на Националната програма за подобряване на качеството на атмосферния въздух (2018-2024 г.) ИАГ посочи някои слабости в предложения модел за справяне със замърсяването на атмосферния въздух от твърди горива за битово отопление, ползвани (по данни на Националния статистически институт от 2011 г.) от над 1 млн. домакинства в страната. В Проекта на Националната програма за ползването на дървесина за битово отопление, от една страна, се предвиждат забрани или ограничаване на периодите за добив от населението и за продажбата от държавните предприятия и общините на дърва за огрев. От друга страна, се въвежда забрана на продажбата на дърва за огрев на тон. Ако след 2 години организационните мерки не покажат нужния ефект, ще се въведат преки регулации при влажността на дървесината.

По първата мярка ИАГ е отбелязала, че действието на Наредбата за условията и реда за възлагане на изпълнението на дейности в горските територии - държавна и общинска собственост, и за ползването на дървесина и недървесни горски продукти регламентира добива и продажбата на дървесина само в държавните и общинските гори, а извън тях се добиват около 1/3 от ползваните от населението дърва за огрев, включително от земеделски и урбанизирани територии, в които ИАГ има ограничени правомощия. Ограничението и забраните с тази Наредба не могат да постигнат очаквания резултат и дори да бъдат въведени със закон, ефектът от тях не е обследван детайлно. Не са изследвани и проблемите, които ще възникнат при опазването от посегателства на складиранията на открито дървесина и как допълнителните разходи ще се отразят върху крайната продажна цена за потребителя. Не е анализиран проблемът с липсата на места за съхранение, ако се наложи да бъде спазен стандарт за влажността на дървесината при продажба. Възможно е и да се създадат условия за допълнително разпространение на болести и вредители в иглолистните гори и за похабяване на дървесината.

Целта не е създаването на огромни трудно охраняеми складове, а да се употребява дървесина с подходяща влажност и във вид, който да осигури нейното екологосъобразно изгаряне. Не бива с въвеждането на тези рестрикции да се стига до намаляване в ползването на дървесината за енергия, предвид факта, че тя е възобновяем източник и е въглеродно неутрална суровина. Проблемът със замърсяването на атмосферния въздух възниква при горенето на мокри дърва, а не при техния добив и продажба, поради което регулирането на добива и продажбите е със съмнителна ефективност. Общоприетата практика в международното право, свързано с околната среда, е „замърсителят плаща“.

В средно- и високотлантинските райони, в които се намира по-голяма част от горите в България, теренните и метеорологичните условия не позволяват добив на дървесина преди май. Основната част от добива на дървесина от тези райони се извършва след юни, когато е възможно използването на горските пътища. Освен това по сега действащото законодателство в областта на горското стопанство за нискостъблено стопанисване е наложена забрана за добив в периода от началото на април до края на август.

По втората основна мярка, свързана директно с контрола върху влажността на дървата за огрев и въвеждането на стандарти при реализацията им, ИАГ също е посочила някои недостатъци. Въвеждането на мерки с недостатъчно добре обсъдени силни и слаби страни, възможности и заплахи на практика може да доведе до скъпи и неефективни действия, с които няма да бъдат постигнати целите - по-чист въздух и подобряване на качеството на живот.

На първо място, никъде другаде в ЕС не са приложени изисквания или стандарти за влажността на дървата за огрев при продажбата им, което да налага предварителното просушаване преди реализацията. В някои държави като Полша и Германия са въведени стандарти за максимална влажност, които потребителят трябва да спазва при ползването на суровината за производство на топлинна енергия, но дори и опитът в тези страни не сочи резултати, които

да оправдаят рестрикцията. От друга страна, изискването за добив и продажба на суха гървесина ще създаде натиск за изваждане от гървостопите първо на сухата, мъртвата, стоящата и лежащата гървесина, която е основен биотопен елемент в горските екосистеми. Имайки предвид, че около 57 % от горите на България попадат в зони от „Натура 2000“, в които задължително се изисква оставянето на лежаща и стояща мъртва (биотопна) гървесина, става ясно, че предложените мерки косвено ще доведат до нарушаване на екологичното равновесие в екосистемите. Като се прибави и неизбежното увеличаване на цената на гървата за огрев, породено от нуждата от съхранение за достигане на препоръчаната влажност, ще се стигне до браконьерски натиск, особено около населените места, което е резултат с много отрицателен ефект от евентуалното замърсяване с фини прахови частици.

Предложената забрана за продажба на гърва за огрев на тон също би оказала несъществен ефект, тъй като и сега, поради липса на кантари, това се прилага основно за технологичната гървесина за производство на целулоза и плочи при доставка до големите гървопреработвателни заводи и никога не е било обичайна практика в българския модел за реализация на гърва за огрев на пазара. Не на последно място, въвеждането на стандарти за влажността на гървата за продавача на суровината ще доведе до невъзможност да се предложи на пазара такава продукция с изискваните качества за един продължителен период. Създаденият вакуум ще тласне цените нагоре и ще бъде предпоставка за незаконосъобразни ползвания от горите, предвид това, че гървесината е леснодостъпна стока. В случаите, когато контролът е при продавача, може да се заобикалят изискванията, насочени към конкретния асортимент „гърва за огрев“, като същият вид гървесина може да се реализира под друго наименование или размери - технологична гървесина, греди, саръци, рипловици и други.

Предвид посочените съображения Изпълнителната агенция по горите предложи да бъдат приложени устойчиви и ефективни решения като провеждане на целенасочена политика за погмяна на нискоэффективните и остарелите горивни инсталации за директно изгаряне на гървесината с високоефективни отоплителни системи и преминаване от еднофамилни към многофамилни инсталации. Това ще доведе до използване на суровина с по-високо качество за производство на топлинна енергия, без да се налага административна или нормативна санкция. В тази връзка вече има разработен и одобрен Национален план за действие за енергия от горска биомаса (2018-2027 г.). С изпълнението на заложените в него мерки и дейности и стартиране на процеса на смяна на горивата от изкопаеми към възобновяеми, както и от нискоэффективни и индивидуални към високоефективни многофамилни инсталации на горскогървесна биомаса ще се постигне, от една страна, намаляване на количеството на употребяваната гървесина, а от друга - намаляване на емисиите на парникови газове и фини прахови частици в атмосферата. При този подход освен всичко друго се запазват пазарната обособеност за извършване на планираните сечи в голяма част от изтънковите гори и трудовата заетост в горския сектор. Запазването и разширяването на съществуващите пазари за продажба на гър-

весината са от изключителна важност за осигуряване на необходимите средства за опазване на горите, извършване на лусокултурните мероприятия, лесозащитата и борбата с горските пожари. Всичко това се гарантира при погмяна на нискоэффективните остарели горивни инсталации за директно изгаряне на гървесината с високоефективни отоплителни системи и преминаване от еднофамилни към многофамилни инсталации. Много добър ефект би се постигнал и ако се обвържат социалните помощи за отопление с ефективността на горивните системи. Предложили сме да се предвиди подпомагане с твърди горива само ако отоплителната система отговаря на изискванията за енергийна ефективност и дори да се изключат твърдите битови горива като възможност за подпомагане.

Липсата на анализи, които обективно да посочат необходимостта от продължително престояване на склад на гървата за огрев или въвеждането на стандарти за продавача, още веднъж показва, че тези мерки без останалите необходими дейности за погмяна на горивните инсталации с високоефективни и многофамилни на практика ще произведе единствено безсмислено оскъпяване на суровината и ще увеличи натиска от незаконни ползвания върху горите, особено край населените места. Считаме, че за да се създадат реалистични предпоставки за намаляване на нивата на фини прахови частици и да се повиши качеството на атмосферния въздух, трябва да се създадат стимули за ползването на екологични горива. Видът на гориво за отопление се определя главно от стандарта на живот и е необходимо да се създадат стимули по-не в големите градове и в населените места в котловини с температурни инверсии, в които замърсяването е по-голямо, да се ползват други горива - централна топлофикация, газ, термомомпи или други високоефективни инсталации. Не е отчетена устойчивостта от прилагането на мерките за насърчаване на преминаване към алтернативните източници на енергия, което би имало много по-голям ефект в дългосрочен план, така че инвестициите в перспектива да се възвърнат.

Прилагането на палиативни мерки в отговор на започналата срещу България процедура за нарушение в Съда на Европейския съюз на практика ще доведе отговорните горски органи до невъзможност да изпълнят задълженията, които ще им бъдат вменени, без в същия момент да е осигурена устойчивост и ефективност, както и алтернатива за голяма част от населението.

Прехвърлянето на задълженията от отговорните за чистотата на атмосферния въздух институции към горските власти цели единствено да оправдае проявеното в годините бездействие и липсата на идеи за справяне с проблема. Считаме, че решението е прилагане на гъвкава политика на национално и местно ниво, съобразена с конкретните климатични и релефни условия, комбинирана с комплекс от мерки за стимулиране и насърчаване на гражданите за устойчиво справяне с проблема със замърсяването. Не може да бъде решение политика на санкции и забрани, водещи до нови проблеми, и с риск от възникване на социално напрежение в планинските и селските региони, която ще доведе единствено до прехвърляне на отговорността за чистотата на въздуха върху други институции, в случая - в горския сектор.